

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
Кафедра біотехнології та здоров'я людини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
та методичної роботи

_____ В.В. Костін
“ _____ ” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ БІОБЕЗПЕКИ І БІОЕТИКИ

напрямок підготовки: 6.051401 «Біотехнологія»

факультет природничих наук

Робоча програма з дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» для студентів денної форми навчання за напрямом підготовки 6.051401 «Біотехнологія».
«_____» _____ 2017 року. – 16 с.

Розробник:
Никифорова Олена Олексіївна, старш. викл.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри біотехнології та здоров'я людини

Протокол від “_____” _____ 2017 року № _____

В. о. завідувача кафедри біотехнології та здоров'я людини

_____ (підпис) (Козловська Т.Ф.)
(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією КрНУ за напрямом підготовки 6.051401 «Біотехнологія»

Протокол від “_____” _____ 2017 року № _____

Голова _____ (підпис) (_____)
(прізвище та ініціали)

© КрНУ імені Михайла Остроградського, 2017 рік
© Кафедра біотехнології та здоров'я людини, 2017 рік
© Никифорова О.О., 2017 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: <u>16 Хімічна та біоінженерія</u> (шифр і назва)	Варіативна	
	Спеціальність: <u>162 – «Біотехнології та біоінженерія»</u> (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): _____	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 108		6-й	–
Тижневих годин для денної форми навчання: 7-й семестр: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «Бакалавр»	Лекції	
		28 год.	–
		Практичні	
		8 год.	–
		Лабораторні	
		–	–
		Самостійна робота	
		72 год.	–
		Індивідуальні завдання:	
		–	–
Вид контролю:			
екзамен	–		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання –

для заочної форми навчання – –

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» є морально-етичні норми, правила і принципи використання біологічних об'єктів, а також мікроорганізми, які можуть становити потенційну небезпеку для захисту здоров'я населення.

Метою дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» є розкриття змісту, історичних коренів, засад та епістемології біоетики як науки і на основі цього – висвітлення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо зміни в оцінці стану здоров'я населення, пошани гідності людини як особистості та її розвитку в духовній, душевній і тілесній інтегральності, збереження людського життя від моменту запліднення до природної смерті, висвітлення проблем генної інженерії та біотехнологій з погляду біобезпеки.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» є: засвоєння студентами знань при організації процесу виробництва безпечної біотехнологічної продукції та захист людства від особливо небезпечних чинників подвійного використання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- теоретико-методологічні засади біоетики;
- державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки;
- правові та медико-соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики.

уміти:

- розкривати сутність біоетики, яка розглядає людину як особистість, передусім з її духовними цінностями і потребами, слугує їй, є відкритою для нових наукових знань, ґрунтується на моральних засадах, зорієнтованих на пошану гідності людини як особистості та її розвитку в духовній, душевній та тілесній інтегральності, збереження її життя від моменту запліднення (злиття гамет) аж до природної смерті;
- простежувати історичні корені біоетики, її філософські засади та місце серед інших морально-етичних і правових дисциплін;
- аналізувати державні нормативні акти в галузі охорони здоров'я щодо їх відповідності засадам біоетики;
- досліджувати специфіку біоетичних проблем в українському суспільстві, стан і перспективи розвитку біоетики, вплив засад біоетики на ефективність діяльності органів і закладів охорони здоров'я в Україні при розв'язанні проблем

алкоголізму, наркоманії, СПІДу, трансплантації органів та експериментування на людині в галузі охорони здоров'я;

– розробляти науково обґрунтовані пропозиції щодо шляхів і засобів регулювання біомедичних втручань у людський організм на засадах біоетики, зокрема в сфері демографії.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади біоетики

Тема 1.1 Історичні корені біоетики.

Чинники виникнення біоетики. Визначення біоетики. Метод дослідження у біоетиці. Закон моральний і закон цивільний. Течії (види) біоетики. Сутність персоналістичної біоетики. Епохи становлення медичної етики (домодерна, модерна, постмодерна). Біоетика і медичний патерналізм. Сфери та напрями біоетики. Спорідненість біоетики з деонтологією. Біоетика у процесі становлення національної системи охорони здоров'я в Україні.

Тема 1.2 Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики.

Міждисциплінарність біоетики. Біомедичний, психологічний, соціологічний та юридичний аспекти з точки зору епістемологічного статусу біоетики. Основні моделі біоетики. Філософське обґрунтування етичного судження в біоетиці. Принципи і засади персоналістичної біоетики. Співпраця (співучасть) у злочині. Персоналістична етика лікарської чесноти Е. Пеллегріно і Д. Томазма. Принципіалізм (північноамериканська модель біоетики) Т. Біачемпа і Дж. Чілдреса. Засади біоетики принципіалізму. Контрактуалізм Дж. Енгелгардта. Нова модель П. Сінгера.

Тема 1.3 Філософські основи біоетики.

Креаціонізм і персоналізм як теоретичне підґрунтя біоетики. Недосконалість матеріалістичного розуміння людини. Відображення сутності біоетики у вченні Томи Аквінського та в неотомізмі. Релігійний екзистенціалізм. Феноменологічна концепція тілесності. Філософська антропологія про сутність людини.

Змістовий модуль 2. Державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки

Тема 2.1 Право на життя від моменту запліднення.

Життя як цінність. Біоетика про статус людського ембріона. Людина в контексті Біблії та вчення Церкви. Стать людини. Стать і гендер. Ранні етапи розвитку людини. Право людини на життя від моменту запліднення: а) аборт – порушення основного права людини на життя; б) права людини і новітні репродуктивні технології. їх оцінка в контексті біоетики; в) право на життя в контексті прав людини. Гідність і недоторканість людського життя від моменту запліднення до природної смерті.

Тема 2.2 Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів.

Лібералізація абортів як наслідок абортивної культури і морального занепаду суспільства та причина демографічної кризи. Класифікація абортів та їх оцінка з погляду біоетики. Критерій етичної дозволеності пренатального обстеження. Хірургічні методи абортів. Фармакологічні методи (медикаментозний аборт). Вирішення проблеми постабортного синдрому в контексті біоетики.

Тема 2.3 Контрацепція та її альтернатива – природні методи розпізнавання днів плідності.

Невідповідність методів контрацепції природі людської особи та її гідності. Класифікація засобів контрацепції та їх оцінка з погляду біоетики. Біоетична оцінка безпосередньої та опосередкованої стерилізації. Природні методи розпізнавання днів плідності. Біоетичні основи утримання від дошлюбних і позашлюбних статевих стосунків.

Тема 2.4 Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива – НаПроТехнології.

Біоетичні проблеми репродуктивних технологій. Допоміжні репродуктивні технології як загроза людському життю та гідності людини. Нормативно-правові акти України щодо репродуктивних технологій. Критерій етичної дозволеності допоміжних прокреативних технологій. Альтернатива допоміжних репродуктивних технологій – НаПроТехнології.

Тема 2.5 Біоетична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин.

Гідність людської істоти як особистості від моменту запліднення. Неприпустимість фетальної терапії з позиції біоетики.

Тема 2.6 Шлях до можливості клонування людини – знецінення гідності людського розмноження та ембріона.

Клонування. Методи клонування. Штучне розмноження без гамет. Аргументи біоетики проти можливості клонування людини.

Тема 2.7 Основи біобезпеки.

Життя клітин у людському організмі. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті гідності людини, її цілісності та ідентичності. Небезпека застосування новітніх біотехнологій в контексті біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки. Критерії етичної дозволеності. Нормативно-правові акти щодо поводження з ГМО та застосування технологій генної інженерії в контексті біобезпеки. Поводження з ГМО в контексті забезпечення біологічної та генетичної безпеки. Небезпечність застосування генетично модифікованих організмів для людини і довкілля. Небезпечне харчування. Проблеми впровадження нанотехнологій та наслідки їх застосування для людини та навколишнього середовища. Проблеми нанобезпеки в контексті біоетики. Людина і довкілля.

Тема 2.8 Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини.

Етичні вимоги до проведення експериментів на людині. Класифікація досліджень. Основні нормативно-правові акти стосовно експериментальних

досліджень. Етичні комітети, їх рівні, функції та характеристики. Інформована згода як головна засада медичного експерименту. Нагляд за досліджуваними ліками як попередження можливих негативних їх наслідків використання. Виробництво ліків-сиріт фармацевтичними фірмами в контексті державного фінансового стимулювання. Підстави використання плацебо в контексті експериментування. Умови етичної дозволеності. Проблема експериментування на зародках і ембріонах у контексті визнання гідності людської особистості у пренатальній фазі розвитку. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини.

Тема 2.9 Біоетика і трансплантація органів

Труднощі та успіхи трансплантології. Проблеми дарування органів і тканин у контексті біоетики. Трансплантація та ідентичність людської особи. Проблема діагностування смерті. Інформована згода і трансплантація органів. Проблеми призначення дарованих органів у контексті біоетики. Загальні етичні засади трансплантології та їх відображення у міжнародному і внутрішньодержавному законодавствах.

Тема 2.10 Ксенотрансплантація з точки зору біоетики.

Історія та сучасний стан розвитку ксенотрансплантації. Рушійні сили та позитивні моменти. Можливі негативні наслідки, перешкоди та перестороги. Засади біоетики в галузі ксенотрансплантації.

Тема 2.11 Проблема евтаназії в контексті біоетики. Альтернатива евтаназії – паліативне лікування.

Смерть як суспільний феномен. Евтаназія з погляду біоетики. Етична оцінка евтаназії. Евтаназія і право на життя: стан законодавчого регулювання в Україні. Моральні проблеми самогубства. Особливості паліативної терапії. Біоетичні проблеми реанімації.

Змістовий модуль 3. Правові та соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики

Тема 3.1 Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні.

Організаційні заходи з впровадження біоетики в Україні. Діяльність інституцій з біоетики в Україні. Співпраця з міжнародними організаціями в галузі біоетики. Сфера компетенції Інституту біоетики імені Ярослава Базилевича. Внесок завідувача кафедри організації і управління охорони здоров'я доцента Ярослава Базилевича у розвиток біоетики в Україні (зі спогадів автора). Досвід викладання біоетики у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького. Комітети з біоетики: функції і характеристики. Типи комісій з біоетики.

Тема 3.2 Вплив біоетики на ефективність діяльності органів та установ системи охорони здоров'я України.

Міжнародні організації з питань охорони здоров'я та їх вплив на формування законодавства в Україні. Криза в галузі права людини на життя. Недоліки українського законодавства щодо захисту гідності людини.

Тема 3.3 Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом.

Алкоголізм як психофізична патологія та соціальна проблема. Заходи державних органів щодо подолання алкоголізму. Громадські антиалкогольні організації та подолання алкоголізму в контексті біоетики.

Тема 3.4 Тютюнозалежність як проблема біоетики.

Загроза тютюнокуріння життю та здоров'ю. Заходи подолання проблеми тютюнозалежності в контексті біоетики.

Тема 3.5 Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ре соціалізації наркозалежних.

Небезпека наркоманії. Програми профілактики наркоманії. Зарубіжний досвід профілактики та боротьби з наркозалежністю.

Тема 3.6 СНІД - маленький світ великого хаосу.

Природа виникнення СНІДу та перебіг цього захворювання. Шляхи передачі ВІЛ-інфекції. Профілактика СНІДу та лікування хворих на СНІД в контексті біоетики.

Тема 3.7 Біоетика і соціальні проблеми.

Визначення поняття «здоров'я» та проблеми хвороби в біоетиці. Погляди на вакцинацію у світлі біоетики. Гомеопатія і біоетика. Гомосексуалізм як проблема біоетики. Транс-сексуалізм і корекція статевої ідентифікації. Війна як антигуманне явище. Головні мотиви проти смертної кари. Вплив засобів масової інформації на формування біоетичного мислення особистості.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1.													
Теоретико-методологічні засади біоетики													
Тема 1.1 Історичні корені біоетики	4	1	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
Тема 1.2 Епістемологія та етико-культурні моделі біоетики	4	1	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
Тема 1.3 Філософські основи біоетики	4	1	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
Разом за змістовим модулем 1	12	3	–	–	–	9	–	–	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 2. Державне регулювання біомедичних втручань в організм людини на засадах біоетики. Проблеми біомедичних маніпуляцій та генної інженерії в контексті біобезпеки												
Тема 2.1 Право на життя від моменту запліднення	5	1	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 2.2 Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів	5	1	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 2.3 Контрацепція та її альтернатива – природні методи розпізнавання днів плідності	4	1	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 2.4 Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива – НаПроТехнології	7	2	1	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 2.5 Біоетична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин	6	2	–	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 2.6 Шлях до можливості клонування людини-знецінення гідності людського розмноження.	7	2	1	–	–	4	–	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 2.7 Основи біобезпеки	5	1	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 2.8 Інформована згода та експериментування на людині. Маніпуляції з психічним здоров'ям людини	7	2	1	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 2.9 Біоетика і трансплантація органів	5	1	–	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 2.10 Ксенотрансплантація з точки зору біоетики	5	1	–	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 2.11 Проблема евтаназії в контексті біоетики. Альтернатива евтаназії – паліативне лікування	6	2	–	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Разом за змістовим модулем 2	62	16	6	–	–	40	–	–	–	–	–	–
Змістовий модуль 3. Правові та медико-соціальні аспекти регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики												
Тема 3.1 Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні	4	1	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 3.2 Вплив біоетики на ефективність діяльності органів та установ системи охорони здоров'я України	4	1	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 3.3 Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом	5	1	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 3.4 Тютюнозалежність як проблема біоетики	5	1	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 3.5 Проблеми профілактики наркоманії та реабілітації і ре соціалізації наркозалежних	5	1	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–
Тема 3.6 СНІД – маленький світ великого хаосу	6	2	–	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 3.7 Біоетика і соціальні проблеми	7	2	1	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Разом за змістовим модулем 3	36	9	4	–	–	23	–	–	–	–	–	–
ІНДЗ (КР, РГ, к/р)												
Семестровий контроль (залік, екзамен)	екза- мен											
Усього годин	110	28	10	–	–	72	–	–	–	–	–	–

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна ф.н.	Заочна ф.н.
1	2	3	4
1.	Гідність і недоторканість людського життя від моменту запліднення до природної смерті	2	–
2.	Генетичні захворювання людини	2	–

1	2	3	4
3.	Технологічні основи безпеки продуктів харчування	3	–
4.	Психічні розлади їх види	3	–
Разом		10	–

6. Самостійна робота

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	
		Денна ф.н.	Заочна ф.н.
1	2	3	4
1.	Вивчення лекційного матеріалу згідно із тематикою курсу лекцій	36	–
2.	Підготовка до практичних занять та оформлення звітів	36	–
Разом		72	–

7. Індивідуальні завдання

Для студентів денної форми навчання – підготовка рефератів, презентацій за визначеною викладачем темою з дисципліни.

8. Методи навчання

1. Словесні методи (лекції, розповідь, пояснення, тощо).
2. Наочні методи (демонстрування, ілюстрації, показ об'єкта, моделі).
3. Практичні методи (виконання завдань практичних занять, лабораторних робіт).

9. Методи контролю

1. Робота на лекції (контроль відвідування, ведення конспекту лекцій).
2. Поточний та підсумковий контроль знань (індивідуальне опитування, контроль виконання тестів, реферати, оцінка якості підготовки та захисту індивідуальних завдань, що виконуються під час аудиторних занять та під час самостійної роботи).
3. Робота студентів на практичних заняттях (контроль відвідування, підготовки до заняття, наявність конспекту практичних занять, оцінка активності студента на практичних заняттях, якості підготовки та захисту доповідей-повідомлень).

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Денна форма навчання

Модуль 1

Екзамен

Вид занять	Змістовий модуль № 1	Змістовий модуль № 2	Змістовий модуль № 3	Сума
1	2	3	4	3
Лекції:	3 год.	16 год.	9 год.	10 балів, з них:
– контроль відвідування лекцій	0,54	2,88	1,64	5
– ведення конспекту лекцій	0,54	2,88	1,64	5
Практичні заняття:	–	6 год.	4 год.	20 балів, з них:
– контроль відвідування, підготовка до заняття		6	4	10
– виконання завдання, конспект практичного заняття		6	4	10
Поточний та підсумковий контроль:	Змістовий модуль № 1	Змістовий модуль № 2	Змістовий модуль № 3	50 балів, з них:
– виконання поточних контрольних робіт, тестових завдань (максимальний бал)	10	10	10	30
– опитування, виконання завдань самостійної роботи, реферати, (максимальний бал)		10		10
наукові статті, тези (максимальний бал)		10		10
Екзамен		20		20
Усього				100 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
1	2	3	4
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки щодо практичних занять з навчальної дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» для студентів денної форми навчання за напрямом підготовки 6.051401 «Біотехнологія». – Кременчук: КрНУ.

2. Методичні вказівки щодо самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи біобезпеки і біоетики» для студентів денної форми навчання за напрямом підготовки 6.051401 «Біотехнологія». – Кременчук: КрНУ.

13. Рекомендована література

Базова:

1. Алексеенко А. П. Антропологічна парадигма гуманітарної підготовки майбутніх фахівців-медиків / А. П. Алексеенко // Організація навчального процесу студентів з різними кваліфікаційними рівнями підготовки в ХНМУ: матеріали XLVII навчально-методичної конференції, 27 листопада 2013 р. / ХНМУ. – Харків, 2013. – С. 17–20.
2. Антологія біоетики / за ред. Ю. І. Кундієва. – Львів : БаК, 2003. – 592 с.
3. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 березня 2009 р. – Львів : ЛНМУ імені Данила Галицького, 2009. – 630 с.
4. Бойко І. Біоетика (скрипта для студентів) // Бойко. – Львів : УКУ, 2008. – 180 с.
5. Вековшина С. В. Биоэтика: начала и основания (философско-методологический анализ) / С. В. Вековшина, В. Л. Кулиниченко. – Киев : Сфера, 2002. – 152 с.
6. Волосовець О. П. Завдання з біоетики та медичної деонтології для педіатрів / О. П. Волосовець, С. П. Кривопустов, Н. В. Нагорна. – Донецьк : Донбас, 2004. – 84 с.
7. Егоренков А. И. Формирование навыков системного анализа биоэтических проблем в процессе обучения учащихся и студентов / А. И. Егоренков. – Киев : Науковий світ, 2003. – 97 с.
8. Запорожан В. М. Біоетика / В. М. Запорожан, М. Л. Аряєв. – Київ : Здоров'я, 2005. – 288 с.
9. Згречча Е. Біоетика: підручник / Е. Згречча, А. Дж. Спаньйоло, М. Л. П'єтро та ін.; пер. з італ. В. Й. Шовкун. – Львів : Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2007. – 672 с.
10. Коляденко Н. В. Обґрунтування та розробка системи медико-соціальної реабілітації дітей із порушеннями психічного здоров'я: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра мед. наук: 14.02.03 / Н. В. Коляденко. – Київ : Національний медичний ун-т ім. О. О. Богомольця, 2009. – 40 с.
11. Кулиниченко В. Л. Современная медицина: трансформация парадигм теории и практики (философско-методологический анализ) / В. Л. Кулиниченко. – Київ : Центр практ. філософії, 2001. – 240 с.
12. Лісовий В. М. Біоетичні принципи випробувань лікарських засобів / В. М. Лісовий, В. В. М'ясоєдов, О. М. Ковальова. – Харків : ХНМУ, 2012. – 144 с.
13. Москаленко В. Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми / В. Ф. Москаленко, М. В. Попов. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 218 с.
14. Сгречча Э. Биоэтика: учебник/ Э. Сгречча, В. Тамбоне. – Москва : Библейско-богосл. ин-т святого Апостола Андрея, 2002. – 413 с.
15. Стуянова И. В. Биоэтика в России: ценности и законы / И. В. Силуянова. – Москва : Грантъ, 2001. – 192 с.

16. Силуянова И. В. Физика и метафизика смерти / И. В. Силуянова // Этика врачевания. Современная медицина и Православие. – Москва : Изд-во Московского Подворья Свято-Троицкой Сергиевой лавры, 2001. – С. 16, 32–41.

17. Соціально-філософські та етичні проблеми медицини : навч. посібник / за заг. ред. А. П. Алексеенко, В. М. Лісового. Харків : Колегіум, 2010. – 340 с.

Допоміжна:

18. Судо Ж. Аборт / Ж. Судо // Семья и биоэтика: матер. междуна. симпозиума, 20–23 мая 1998 года. – СПб.: Изд-во Март, 1998. – С. 79–92.

19. Терешкевич Г. Т. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти: навч. посіб. / Г. Т. Терешкевич. – Львів : Світ, 2008. – 344 с.

20. Требование биоэтики: медицина между надеждой и опасениями / под ред. Ф. Бриссе-Виньо. – Київ : Сфера, 1999. – 248 с.

21. Турак Й. А. Етичні та правові засади медичного втручання: з погляду лікаря-практика / Й. А. Турак. – Ужгород : Закарпаття, 2002. – 192 с.